

Centra handlowe – zamknięte Utopie

Autor tekstu: **Lucyna Nieuważna**

„Istnienie hipermarketu jest nieodłączne od istnienia okalających i karmiących go autostrad, parkingów z ich kolejnymi warstwami samochodów, komputerowych terminali — i jeszcze dalej, w koncentrycznie rozchodzących się kręgach, od całego miasta jako totalnego funkcjonalnego ekranu aktywności.” [1]

Współcześnie można zaobserwować rozwój centrów handlowych. Stają się one swoistymi zamkniętymi przestrzeniami, które oddzielają człowieka od świata zewnętrznego. Są to sztuczne twory, których celem jest zapewnienie rozrywki, rozumianej w najszerszym tego słowa znaczeniu.

Galerie, po których się spaceruje i spędza wolny czas, są jak dotąd najwspanialszym osiągnięciem konsumpcjonizmu. Przestrzeń towarzyska i rekreacyjna stworzona dla człowieka ma pochłonąć cały jego wolny czas. Jest to rozrywka, którą oferują non stop, gdzie w jednym miejscu znajduje się wszystko co jest potrzebne. Obecnie pracuje się nad połączeniem galerii z miejscami przeznaczonymi do zamieszkania. W tym wypadku praca, dom i wszelka rozrywka skupiałyby się w centrum handlowym. Dokładnie chodzi o wspomniane wyżej zamknięte osiedla, które odseparowane od świata zewnętrznego (łącznie od przyrody i światła dziennego) mają zapewnić jego mieszkańcom spełnienie wszystkich potrzeb. W przyszłości te miasta będą zawierać w sobie takie centra handlowe, bądź odwrotnie, do centrów handlowych będą nanoszone aneksy, które stworzą zamknięty, samowystarczalny kompleks architektoniczny. Obecnie w trakcie realizacji jest projekt budowy największego centrum handlowego na świecie, a takich projektów jest coraz więcej.

Barwa Ain Khalid Commercial Avenue [2]

Galerie są już same w sobie utopijne, gdyż omamniają złudnym szczęściem. Są tworzone by symulować doskonałość, miejsca gdzie jest wszystko. Pomału stają się ostoją, miejscem idealnym dla każdego.

„Supermarket jako jądro. Miasto, nawet nowoczesne, już nie jest w stanie go wchłoniąć. To supermarket wyznacza orbitę, po której porusza się aglomeracja. Służy jako wszczep dla nowych skupisk, pełniąc podobną funkcję do tej, jaką niejednokrotnie pełniły uniwersytet czy też fabryka. [...] nie mamy już do czynienia z funkcjami (handel, praca, wiedza, czas wolny), uniezależniającymi się od siebie i przemieszczającymi się (co charakteryzuje jeszcze "nowoczesny" rozwój miast), lecz z modelem dezintegracji funkcji, ich indeterminacją i dezintegracją samego miasta, które zostaje przeszczepione poza obszar miasta i traktowane jest jako hiperrealny model, jako jądro syntetycznej aglomeracji, nie mającej już nic wspólnego z miastem.” [3]

Poprzez zbadanie kierunku rozwoju centrów handlowych oraz architektury osiedlowej można będzie określić szkielet najbliższych Utopii, gdyż obecnie napędem rozwojowym, wokół którego skupia się człowiek jest polityka gospodarcza. To nie myśl polityczna ale ekonomiczna decyduje o społeczeństwie. Również to już nie „autorzy” (tu należy rozumieć ich jako grono wszelkich twórców, tworzących na skalę globalną, czy to filmy, czy artykuły itp.) ale naukowcy stają się pionierami myśli utopijnej. Pierwsi skupiają się na wizjach antyutopijnych, biorąc sobie za cel ochronę człowieka, opisując niejaką zbliżającą się zagładę. Owe wizje i marzenia o odkryciach w nauce i medycynie nakreśliły nam narodziny nowych Utopii, a raczej Superutopii.

„Istnienie hipermarketu, jako futurystycznego, zwróconego w przyszłość modelu (przede Racjonalista.pl

wszystkim w Stanach Zjednoczonych), jest wcześniejsze niż istnienie samej aglomeracji [...] Hipermarket stanowi wyraz całego stylu życia, z którego zniknęła nie tylko wieś, lecz również miasto, ustępując miejsca "aglomeracji" — funkcyjnemu, w pełni oznakowanemu wielkomiejskiemu strefowaniu, którego hipermarket jest ekwiwalentem, modelem w skali mikro w obszarze konsumpcji." Jednak jego rola daleko wykracza poza „konsumpcję”, a znajdujące się w nim przedmioty pozbawione są odrębnej rzeczywistości: tym, co ma tu największe znaczenie, jest ich seryjny, okrężny, spektakularny układ, będący modelem przyszłych stosunków społecznych." [4]

Utopia stworzy nowe zasady funkcjonowania społeczeństwa. W owych zamkniętych przestrzeniach ludzie będą egzystować, według wcześniej ustalonych zasad.

„Wizja nowej utopii powinna mieć charakter całościowy, nie zaś fragmentaryczny. Mówiąc o całościowości, mam na myśli z jednej strony wielowymiarowość takiego projektu (czyli odnoszenie się do kwestii obecnych w różnych sferach życia publicznego), z drugiej zaś umiejętność łączenia poziomu indywidualnego człowieka z poziomem mikro- i makrospołecznym". [5]

Materializm hedonistyczny

[6]

„Planiści zmierzają do tego, aby doprowadzić zarówno społeczeństwo, jak i tworzące je jednostki do stanu maksymalnej szczęśliwości." [7]

Zmiana percepcji u człowieka przyczyniła się do zmiany jego potrzeb, mianowicie wraz ze wzrostem standardów życia oraz zwiększenia czasu przeznaczanego na rozrywkę, marzenia ludzkie stawały się coraz bardziej materialne. Materializm ten dotyczy również każdej sfery życia człowieka. Fromm określa to zjawisko jako materializm hedonistyczny. Człowiek obecnie szuka jedynie rozrywki. Marzenia o lepszym świecie zapoczątkowały jego budowę. Ta ewolucja, stworzona na własnej pracy, wykreowała nową rzeczywistość. Utopia ewoluowała wraz z człowiekiem, stwarza coraz nowsze potrzeby. Jednak potrzeby ludzi zmieniły się radykalnie. Obecnie obok materializmu (wszelkiego rodzaju gadżetów) człowiek ma coraz więcej czasu na przyjemności niematerialne, mianowicie na rozrywkę — rozumianą w najszerszym pojęciu tego słowa.

„Jest to utopia, w której nadrzędnym celem jednostek i społeczeństwa będzie nie akumulacja materialna, lecz czas wolny — uzyskany dzięki rewolucji informatycznej. Dyscyplina pracy ustąpi zdecydowanej przebudowie wspólnoty w kierunku powiększenia zakresu wolności osobistej. [...] przejście od wartości materialnych do niematerialnych (czas wolny) stanowi punkt zwrotny w dziejach naszego gatunku. Jego zdaniem czas wolny daje możliwość zaspokajania potrzeb intelektualnych, stoi więc wyżej w hierarchii wartości niż kwestie materialne związane z tym, co przyziemne i cielesne." [8]

Człowiek kreuje rzeczywistość, ma ona oczywiście charakter konsumpcyjno-rozrywkowy. Jest podporządkowana regułom stworzonych przez naukowców oraz specjalistów od reklamy i marketingu. Wszystko jest towarem, więc jest na sprzedaż, w tym wypadku wszelkiego rodzaju wizje stać się mogą cennym artykułem. Jedną z realnych, obecnych Utopii, które zapewniają rozrywkę są zamknięte parki rozrywki, (Baudrillard nazywa je inscenizacjami na pokaz) np.:

„Disneyland istnieje po to, by zataić fakt, że "rzeczywisty" kraj, cała „rzeczywista” Ameryka jest Disneylandem (trochę podobnie jak więzienia, które istnieją po to, by ukryć to, że całe społeczeństwo w swej banalnej wszechobecności ma charakter karceralny). Disneyland przedstawia się jako przestrzeń wyobrażoną, by przekonać nas, że reszta jest rzeczywista, podczas gdy w istocie całe Los Angeles i otaczająca je Ameryka rzeczywistymi już nie są, lecz należą do porządku hiperrzeczywistości i symulacji. Nie chodzi tu już o fałszywe przedstawienie rzeczywistości (z czym mamy do czynienia w przypadku ideologii), lecz o ukrycie tego, że rzeczywistość nie jest już rzeczywista, a zatem o ocalenie samej zasady rzeczywistości. [...] Disneyland nie jest zresztą jedynym takim miejscem. Enchanted Yillage, Magie Mountain, Marinę World: Los Angeles otoczone jest ze wszystkich stron tego rodzaju elektrowniami wyobrażeń, które zaopatrują w rzeczywistość, w energię rzeczywistości miasto, którego tajemnica tkwi właśnie w tym, że nie jest już niczym więcej jak tylko siecią nieprzerwanego, nierzeczywistego krążenia, miastem o nieprawdopodobnych rozmiarach, pozbawionym jednak przestrzeni i wymiarów." [9]

W każdym z takich miejsc chodzi o rozrywkę, która zastępuje rzeczywistość. Pojęcie szczęścia,

za którym podąża Utopia, tworzona przez człowieka, radykalnie się zmieniało. Można mówić o narodzinach hiperszczęścia powiązanego bezpośrednio z hiperrzeczywistością. W tym wypadku reprezentują je wszelkiego rodzaju prowizoryczne rozkosze, złudne i mamiące przyjemności. Są to wciąż powtarzające się modele jednej i tej samej rozrywki. Najlepiej przedstawia to wirtualna rzeczywistość. Jednak nauka i technologia idą dalej. Powstają wciąż nowe środki stymulujące rozkosz, budowane są maszyny mające zwiększyć doznania, jak i je przedłużyć. Pragnienie przyjemności staje się uzależnieniem, jednak w tym wypadku, w hiperrzeczywistości, jest również wyznacznikiem pożądanego stanu rzeczy.

Przyjemność jest powielana na różne sposoby i w różnych dawkach. Dostępna jest w najróżniejszych formach, jednak za każdym razem jest to odwrót od rzeczywistości. Dostępna na tak szeroką skalę, powoduje bierność człowieka. Wszechobecna rozrywka jest pożądana przez społeczeństwo, mimo iż mamy złudnym szczęściem (gdyż dostępne jest ono w określonych ilościach, za określone pieniądze). Utopią w tym względzie staje się również próba stworzenia wiecznej rozrywki dla człowieka. Jest to przedsięwzięcie bardzo realne, będące we wstępnej fazie przygotowań. Obecnie najszerszą formą oferującą rozrywkę, wszelkiego typu jest Internet. Pojawia się tu pojęcie **cyberhedonizmu**, czyli przesadne, uzależniające i otumaniające poszukiwanie przyjemności w wirtualnej rzeczywistości. To pojęcie związane jest ściśle z rozwojem zarówno Cyberutopii jak i Technoutopii. Rozwój cyberprzestrzeni może zapewnić zaspokojenie indywidualnych pragnień. Wiąże się to również z istnieniem tzw. wypaczonych Utopii, czyli wszelkiego rodzaju przestrzenie związane z hedonizmem. W tym względzie cyberhedonizm najsilniej zarysowuje się w tej grupie Utopii.

Szczęście zostaje zastąpione przez rozkosz, możliwą do odtworzenia, replikację oraz stymulowania przez naukę i technikę. Możliwa jest indywidualizacja tego procesu, dostosowanie do pragnień jednostki, co czyni to przedsięwzięcie pożądanym. Utopia jest tu wizją lepszego życia, jednak świat który kreuje, jak i społeczność w nim przewijająca się, tworzy zamknięty świat funkcjonujący wedle ustalonych reguł, który faktycznie zaspokaja, jak i uzależnia od pozornego szczęścia. Jest to jednak jedna z dróg współcześnie rozwijających się Utopii. Nadzieja na lepsze życie zastąpiona została nadzieją na większe doznania. Jest to wynik procesu narodzin już nie tak nowej, ale innej rzeczywistości.

Przypisy:

- [1] Baudrillard J., *Symulakry i symulacja*. Wyd. Sic! Warszawa 2005. s. 96.
- [2] Barwa Ain Khalid Commercial Avenue[2] - największy obiekt handlowy świata i najdłuższy budynek na świecie. Ma być zlokalizowany na przedmieściach stolicy [Kataru](#). Galeria ma mieć 900 tys. m² powierzchni (prawie 110 boisk piłkarskich) o długości 8 km i prócz [sklepów](#) ma mieścić biura i apartamenty.
- [3] Baudrillard J., *Symulakry i symulacja*. Wyd. Sic! Warszawa 2005. s. 98.
- [4] Tamże. s. 97.
- [5] Picht G., *Odwaga utopii*. Wyd. Państwowy Instytut Wydawniczy. Warszawa 1981. s. 198.
- [6] Fromm E., *Nadzieja utopii*, Wyd. Przekrój. Warszawa 1998. s. 67.
- [7] Tamże. s. 145.
- [8] Czapnik S., *Zielona rewolucja i internetowe zbawienie. Utopie ekologiczne i technologiczne*. W: *Spotkania z utopią w XXI wieku*. Red: Żuk P., Wyd. Oficyna Naukowa. Warszawa 2008. s. 118-119.
- [9] Baudrillard J., *Symulakry i symulacja*. Wyd. Sic! Warszawa 2005. s. 19-20.

Lucyna Nieuważna

Studentka drugiego roku filologii polskiej, specjalność medialna oraz kulturoznawstwo, członek Studenckiego Koła Naukowego Młody Menadżer.

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 20-07-2011)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,2043) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,2043>)

Contents Copyright © 2000-2011 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2011 Michał Przech

Autorem portalu Racjonalista.pl jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielami portalu są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie strony tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl